

Platforma pro krajinu jako recept

Nemluvte a veslujte! Voda! Člověče nechtěl byste toho od života moc?

Orig. V. Renčín

Na neudržitelnost dosavadních způsobů nakládání s krajinou upozorňují lesníci, farmáři a především vědci z různých oborů už desítky let. Podrobně se tímto problémem zabývají i předchozí články kulérové přílohy této Živy a hodně příkladů uvádí také publikace *Krajina a lidé* (Petřík, Macková a Fanta, eds., Academia 2017). Vědci zdůrazňují naléhavou potřebu analýzy tohoto stavu, zavedení situace do právní úpravy a reálného života v krajině a společnosti. Jednotlivým návrhům a výzvám ke změně ale dosavadní politika nevěnovala nutnou pozornost. Abychom dodali návrhům a doporučením větší váhu, založili jsme (volně) pracovní sdružení Platformu pro krajinu. Její úlohou je především koordinační podpora přípravy návrhů projektů vyžadujících intenzivní spolupráci vědeckých institucí s různým zaměřením. Specialisté z jednotlivých oborů se věnují nejen popisu situace v oblasti správy, ochrany, plánování a obhospodařování různých typů krajiny a jejich kulturní hodnotě. Zachytili také vývoj a specifika české krajiny, analyzují stav krajiny, vyhodnocují legislativní opatření a jejich úpravy pro implementaci Evropské úmluvy o krajině, analyzují existující nástroje ochrany správy a plánování krajiny a jejich efektivitu.

Zvláštní pozornost proto v Platformě věnujeme těmto nástrojům pro realizaci krajině politiky: legislativa (právní prostředky); výzkum a jeho metodologie (stanovení cílového stavu krajiny – scénáře, typologie krajiny v kontextu adaptační strategie, možnosti posílení funkční stability systému zelené v urbánní a krajině strukturu jako adaptace na klimatické změny, identifikace rizik vlivu změny klimatu na stav území a druhů významných z hlediska ochrany přírody a návrh vhodných opatření, historické využívání krajiny); plánovací systémy (krajině plánování – cíle, obsah a forma); organizační nástroje (v průřezu občan – obec – kraj – stát – Evropská unie, meziresortní spolupráce, odborné instituce a ústavy); osvětové a vzdělávací systémy a propagace (konference, semináře, vzdělávací kurzy, soutěže a krajině výstavy); mezinárodní spolupráce (panel OSN pro biodiverzitu a ekosystémové služby – IPBES).

Některé výstupy byly dokončeny, jiné probíhají a další na svůj vznik teprve čekají.

Projekt se začal realizovat v r. 2015, kdy jsme na základě kritérií Evropské úmluvy o krajině propojili komunikaci mezi výzkumem, vlastníky a správci půdy a tvůrci politik. Vznikla platforma pro interdisciplinární a transdisciplinární výzkum udržitelnosti krajinných a ekosystémových služeb s cílem překonat rozříštěnost vědeckých poznatků. Naši hlavní náplní je:

- Shromažďovat případové studie osvědčených postupů a identifikovat klíčové faktory úspěchu podporované účinnou integrací vědeckých poznatků do plánovacích a rozhodovacích procesů pro udržitelný rozvoj a využívání území. Za všechny uvedme studii srovnávající dva hlavní v českém lesnictví používané certifikační systémy, Forest Stewardship Council (FSC) a Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes (PEFC), z hlediska vlivu na zachování a podporu biodiverzity, ochranu vody, půdy, klimatu a krajiny.

- Pro začlenění výsledků výzkumu a zajištění přenosu znalostí spolupracujeme na přípravě regionálních a národních strategických dokumentů (např. pracovní skupina k Národnímu akčnímu plánu adaptace na změnu klimatu).

- K pokrytí těchto cílů je zapotřebí překlenout nenáznovost mezi tvorbou politiky a vědou. Povědomí veřejnosti o ochraně krajiny se snažíme posilovat pomocí seminářů zejména ve spolupráci s Komisí pro životní prostředí AV ČR a exkurzemi organizovanými s našimi spolupracovníky.

- Za podpory akademických institucí organizujeme vydávání odborných publikací věnovaných řešení specifických problémů v krajině (např. Fanta a Petřík, eds., 2014: Povodně a sucho – krajina jako základ řešení, Botanický ústav AV ČR).

Naším hlavním posláním je připravit podklady pro tvorbu politiky krajiny na území ČR ve spolupráci s Radou vlády pro udržitelný rozvoj – shrnout obecné zásady, které umožní přijetí opatření zaměřených na ochranu, správu a plánování ekologické infrastruktury krajiny a na zajištění udržitelnosti ekosystémových služeb.

Platforma navazuje na činnost Evropské platformy pro strategii v oblasti biologické rozmanitosti, která zdůrazňuje potřebu rozvíjet, propojovat a zavádět infrastrukturu pro monitorování biodiverzity, potřebu otevřené databáze pro výměnu dat a analýzy. Platforma není ukotvena na jednom pracovišti, i když příkladem institucionálního zázemí zabývajícího se základním výzkumem a příkladem pro koordinační, poradenskou a vzdělávací činnost pro vládní i nevládní organizace jsou pro nás ověřené organizační útvary v Německu (sDiv) nebo v Nizozemsku (Alterra). Rolí Platformy vidíme hned několik:

- **Vědecká role** – Vědecké důkazy jsou nezbytné pro zpracování vize, z níž bude vycházet krajině politika a její strategické cíle. Řídit bychom se měli závazky a doporučeními Evropské komise, Rady Evropy a evropské politiky v oblasti životního prostředí (Úmluva o biologické rozmanitosti, Evropská úmluva o krajině, Ramsarská úmluva, Směrnice o stanovištích, Evropská lesnická strategie ad.). Velký potenciál vidíme v podpoře ekosystémových služeb, ekologické obnovy degradované krajiny a v nalezení způsobů využití opuštěné krajiny (včetně brownfields) při zachování a případné obnově jejich kulturních, historických a environmentálních hodnot (projekt Paměť krajiny; blíže str. 258 této Živy).

Témata výzkumu lze rozdělit do dvou oblastí. První je biodiverzita, kde je třeba se zaměřit na dopad využití půdy na biologickou rozmanitost a ukazatele jejich změn a na sběr chybějících údajů o příčinných souvislostech mezi udržitelným řízením a ztrátou biodiverzity. Dále je potřeba se zaměřit na sociální, environmentální a ekonomické dopady různých forem vlastnictví a využití půdy a jejich vztahy k biodiverzitě v zemědělské, lesní a městské krajině. A konečně na účinnou ochranu ohrožených druhů. Druhohou oblastí je klimatická změna, která bývá nyní upřednostňována bez ohledu na krizi biodiverzity. Přitom právě zemědělské, lesní, vodní a městské biotopy jako součást kulturní krajiny na své zhodnocení teprve čekají. Stejně tomu je i u ekonomického posouzení faktorů životního prostředí (eroze, organický materiál, zadržování vody, živiny, povodně a sucho, eutrofizace, eroze a nadměrný transport sedimentů v kulturní krajině) a otázek spojených se zelenou infrastrukturou. Výzkum je nutné zaměřit na úroveň povodí, integrovat nákladově nejefektivnější environmentální opatření na snížení dopadu sucha a povodní, zajištění dostatečného množství a kvality vody v povodích ČR. Experimentální projekty běží např. v povodí Botiče.

- **Koordinační role** – Koordinace vlivu jednotlivých faktorů a činností na kvalitu krajiny chybí. Bez začlenění výsledků výzkumu jako nástroje řízení rozvoje a využití území to nepůjde. Horizontální spolupráce mezi týmy (networking) funguje zatím na úrovni jednotlivých projektů.

- **Poradenská role** – Kulturní krajina střední Evropy je multifunkční a její správné fungování závisí na rovnováze mezi třemi základními rozměry: přírodním, kulturním/historickým a ekonomickým/užitkovým. Krajině plánování je tím správným nástrojem k vytvoření a udržování této rovnováhy. Odborné znalosti a doporučení

sdělujeme tvůrcům politik zabývajících se krajinou (plány regionálního rozvoje, materiály pro rozvoj řízení a využívání území) na základě dostupných vědeckých dat. Jde o manažery a uživatele místní půdy se speciálním posláním (lesní krajiny, chráněná území, chráněné oblasti vody, těžební oblasti atd. – evidence-based nature conservation).

● **Vzdělávací role** – Sdílení dostupných informací má velmi důležitou úlohu při řešení problémů současné krajiny. V rámci spolupráce zúčastněných institucí se proto plánuje otevřený vzdělávací environmentální program „ekoholistického přístupu“ zaměřený na získávání znalostí v oblasti environmentální správy a práva, zelené ekonomiky, ekologie krajiny a geobotaniky formou letních škol. Myšlenka je rozvíjena na Fakultě architektury Českého vysokého učení technického, kde je třeba řešit i vztah mezi krajinným a územním plánováním.

Závěrem

Ve většině zemí soudobé Evropy se uvedená problematika změn v nakládání s krajinou řeší efektivní spoluprací mezi vědeckou

sférou a politikou. U nás takový vzájemný vstřícný přístup naprosto chybí – nebyly pro něj dosud vytvořeny předpoklady. Pro vědu chybí politické zadání a odpovídající výzkumná infrastruktura. V politice chybí pochopení, že plánování krajiny není předpis dodávek jako za totalitního režimu, ale nástroj řízení vývoje a využívání krajiny, zaměřený do budoucnosti. V zemích, kde tento vztah funguje, je spojovacím článkem pracoviště pro řízení vývoje a využívání krajiny. Takové v ČR zatím podle nás neexistuje. Není pochyby, že potřeba zřízení obou výše uvedených pracovišť bude narůstat, v národních i mezinárodních souvislostech (European Green Deal).

Za současnou situaci je Platforma pro krajinu útvarem, který se snaží překlenout dosud nedostatečný kontakt mezi vědeckou a politickou infrastrukturou. Nutnost intenzivní spolupráce obou složek bude stále potřebnější – stejně jako míra odpovědnosti společnosti za stav životního prostředí a potřeba řízení udržitelného vývoje a využívání krajiny. Budoucnost krajiny a budoucnost společnosti stojí totiž na společných základech.

Více na www.nasekrajina.eu

Kontaktní údaje pro předplatitele

SEND Předplatné, s. r. o.
P. O. Box 141
140 21 Praha 4

tel.: 225 985 225
fax: 225 341 425
sms: 605 202 115
e-mail: send@send.cz
www.send.cz

Roční předplatné (Živa 1–6): 354 Kč
Včetně elektronické verze: 414 Kč –
pro přístup je třeba dodat svou
e-mailovou adresu distribuční firmě
SEND Předplatné, s. r. o.,
na kontakt: dana@send.cz.

Prodejní cena Živy mimo předplatné: 79 Kč

Kontaktní adresy autorů

Martin Adámek

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: martin.adamek@ibot.cas.cz

Anna Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 51 Praha 1
e: cerna@ujc.cas.cz

Josef Fanta

e: jfanta.cz@gmail.com

Josef Fuksa

Výzkumný ústav vodohospod. TGM, v. v. i.
Podbabská 2582/30
160 00 Praha 6
e: josef_fuksa@vuvv.cz

Tomáš Chuman

Katedra fyzické geografie a geoekologie PŘF UK
Albertov 6
128 00 Praha 2
e: tomas.chuman@natur.cuni.cz

Daria Jirků

Katedra biologie ekosystémů PŘF JU
Branišovská 1760
370 05 České Budějovice
e: sekret-fpr@prf.jcu.cz

Lucie Juříčková

Katedra zoologie PŘF UK
Viničná 7
128 00 Praha 2
e: Lucie.Jurickova@seznam.cz

Pavel Kovář

Katedra botaniky PŘF UK
Benátská 2
128 00 Praha 2
e: kovar@natur.cuni.cz

Tomáš Kučera

Katedra biologie ekosystémů PŘF JU
Branišovská 1760
370 05 České Budějovice
e: kucert00@prf.jcu.cz

Petr Kuneš

Katedra botaniky PŘF UK
Benátská 2
128 00 Praha 2
e: petr.kunes@natur.cuni.cz

Tomáš Kuras

Katedra ekologie a životního prostředí PŘF UP
Šlechtitelů 241/27
783 71 Olomouc-Holice
e: tomas.kuras@upol.cz

Martin Lípa

e: ec.meluzina@volny.cz

Zdeněk Lipský

Katedra fyzické geografie a geoekologie PŘF UK
Albertov 6
128 00 Praha 2
e: lipsky@natur.cuni.cz

Petr Maděra

Ústav lesnické botaniky, dendrologie
a geobiocenologie LDF MENDELU
Zemědělská 3
613 00 Brno
e: petr.madera@mendelu.cz

Miroslav Málek

Lesoprojekt Hradec Králové, s. r. o.
Veverkova 1335
500 02 Hradec Králové
e: malek@lesoprojekthk.cz

Jana Osúchová

Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.
Bělidla 986/4a
603 00 Brno
e: osuchova.j@czechglobe.cz

Jiří Peterka

Hydrobiologický ústav BC AV ČR, v. v. i.
Na Sádkách 702/7
370 05 České Budějovice
e: jiri.peterka@hbu.cas.cz

Petr Petřík

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: petrik@ibot.cas.cz

Petr Pokorný

Centrum pro teoretická studia
Jilská 1
110 00 Praha 1
e: pokorny@cts.cuni.cz

Karel Prach

Katedra botaniky PŘF JU
Branišovská 31
370 05 České Budějovice
e: prach@prf.jcu.cz

Marcel Rejmánek

Department of Evolution and Ecology,
University of California, Davis
5337 Storer Hall
CA 95616-8755, USA
e: mrejmanek@ucdavis.edu

Ivan Rynda

Katedra sociální a kulturní ekologie FHS UK
Pátkova 5/2137
182 00 Praha 8 – Libeň
e: ivan.rynda@fhs.cuni.cz

Klára Salzmann

e: klarasalzmann@gmail.com

Eva Semančíková

Katedra biologie ekosystémů PŘF JU
Branišovská 1760
370 05 České Budějovice
e: evi@prf.jcu.cz

Karel Stíbral

Katedra environmentálních studií FSS MU
Joštova 218/10
602 00 Brno
e: stibral@fss.muni.cz

Jakub Těšitel

Ústav botaniky a zoologie PŘF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: tesitel@sci.muni.cz

Adam Vaškovský

Ústav pro životní prostředí PŘF UK
Benátská 2
128 00 Praha 2
e: adam.vaskovsky@natur.cuni.cz

Jaroslav Vojta

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu
a okrasné zahradnictví, v. v. i.
Květnové náměstí 391
252 43 Průhonice
e: jaroslav.vojta@vukoz.cz